

۹۷, ۹, ۲۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم و آزادی

مجموعه مقالات میرزا ابوالحسن خان فروغی

به سعی و اهتمام:

عباس قدیمی قیداری

علی اصغر چاهیان بروجنی

نسخه

عنوان و نام پدیدآور	علم و آزادی : مجموعه مقالات میرزا ابوالحسن خان فروغی / به سعی و اهتمام عباس قدیمی قیداری ، علی اصغر چاهیان بروجنی . تهران : نشر علم ، ۱۳۹۵ . ۲۱۵ ص.
مشخصات نشر	۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۸۳۷-۷
مشخصات ظاهری	فیا
شابک	مجموعه مقالات میرزا ابوالحسن خان فروغی . مقاله های فارسی -- قرن ۱۴
وضعیت فهرست نویسی	فروغی ، ابوالحسن ، ۱۳۶۳ - ۱۳۳۸ . -- مقاله ها و خطابه ها Persian essays -- 20th century
عنوان دیگر	تجدد -- ایران -- تاریخ -- مقاله ها و خطابه ها
موضوع	Modernity -- Iran -- History -- Addresses, essays, lectures*
موضوع	ایران -- اوضاع اجتماعی -- قرن ۱۳ ق. -- مقاله ها و خطابه ها
موضوع	Iran -- Social conditions -- 19th century -- Addresses, essays, lectures
موضوع	ایران -- اوضاع اجتماعی -- قرن ۱۴ -- مقاله ها و خطابه ها
موضوع	Iran -- Social conditions -- 20th century -- Addresses, essays, lectures
شناسه افزوده	قدیمی قیداری ، عباس ، - گردآورنده
شناسه افزوده	چاهیان بروجنی ، علی اصغر ، - گردآورنده
رده بندی کنگره	۱۳۹۵ / ۹۸۰ / PIR ۱۶۵
رده بندی دیویی	۴۲ / ۱۸
شماره کتابشناسی ملی	۵۸۰۳۹

کتابخانه

علم و آزادی

مجموعه مقالات میرزا ابوالحسن خان فروغی

به کوشش: عباس قدیمی قیداری، علی اصغر چاهیان بروجنی

چاپ اول : ۱۳۹۶

تیراژ : ۵۵۰ نسخه

لیتوگرافی : کوثر

چاپ : رامین

خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای زاندارمیری

بین بست گرانفر، پلاک ۴، تلفن ۶۶۴۱۲۳۵۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۸۳۷-۷

فهرست

مقدمه.....	۵
خاندان فروغی و میرزا ابوالحسن فروغی.....	۸
سرمایه‌ی صنعت.....	۳۳
اوراق مشوش یا مسالک مختلف.....	۷۹
به سمه عزّ شانه و عظم بر سمه.....	۷۹
رسم نوروز سلطانی.....	۸۱
مقاله‌ی اخلاقی.....	۸۴
ترجمه حال مرحوم غفران مآب حاجی نجم الدوله طابث تربته.....	۱۰۱
خیالی همسنگ خواب.....	۱۰۷
تحقیق در تربیت اخلاقی.....	۱۱۳
دیباجه‌ای برای مثنوی گنج زر.....	۱۲۵
تقریظ افتتاح مدرسه دولتی نقاشی یا صنایع مستظرفه ایران.....	۱۳۱
مقدمه برای رساله مکاشفات علمیه.....	۱۳۴
مقاله اخلاقی در باب تربیت عقلانی.....	۱۴۸
تجدد و ملیت و تناسب این دو معنی با یکدیگر.....	۱۶۵
تحقیق در حقیقت تجدد و ملیت.....	۱۶۵
مقدمه‌ی حکمتی امر.....	۱۶۹
حل مسأله.....	۱۷۳
نتیجه.....	۱۸۳
کمال مطلوب ایرانیت یا مأموریت تاریخی ایران.....	۱۸۸

۲۰۴.....	اعتذار و سلام مخلصانه‌ی نگارنده
۲۰۵.....	اجداد ابوالحسن فروغی
۲۰۶.....	منابع
۲۱۱.....	فهرست اعلام

www.ketab.ir

سرمایه سعادت علم و آزادی است
و این گهر تابناک چشم و چراغ آبادی.

مقدمه

ابوالحسن فروغی، سر محمد حسین فروغی ذکاءالملک اول و برادر کوچکتر محمد علی فروغی از اندیشه‌گران و روشنفکران تأثیرگذار تاریخ فرهنگ معاصر ایران است که کسب رز از اسرار گفته شده است. فروغی سال‌ها رئیس دارالمعلمین مرکزی و معلم مدرسه علوم سیاسی و مدتی سفیر ایران در سوئیس و نماینده ایران در جامعه ملل بود. شخصیت اصلی او را معلمی و تدریس و نویسندگی تجلی یافت تا در کارهای سیاسی و دیپلماتیک. ابوالحسن فروغی در مقام معلم مدرسه سیاسی و دارالمعلمین مرکزی و استادی دانشگاه تهران، شاگردان فراوانی تربیت نمود که همگی در زمره برجسته‌ترین استادان دانشگاه و چهره‌های مشهور فرهنگ ایران معاصر درآمدند. مجتبی مینوی، عباس اقبال آشتیانی، علی‌اکبر سیاسی، قاسم غنی، عیسی صدیق، فخرالدین شادمان، غلامحسین مصاحب، مهدی بازرگان، یدالله سبحانی، محمد قریب و ...

این مجموعه، مقالات و نوشته‌های ابوالحسن فروغی از آستانه شهرت تا سالهای پایانی سلطنت رضاشاه پهلوی را شامل می‌شود. اهمیت این نوشته‌ها زمانی روشن می‌گردد که در ظرف تاریخی‌اش مورد مطالعه قرار گیرد. دو نوشته او در این مجموعه از اهمیت به سزایی برخوردار است: سرمایه سعادت یا علم و آزادی و تجدید ملیت و تناسب این دو معنی با یکدیگر. در نوشته نخستین در اندیشه چاره‌جویی برای برون رفت از بدبختی و مکتب عمومی و عقب ماندگی از قافله تمدن و علم برآمده است. از این نوشته بر می‌آید که ابوالحسن فروغی، چاره را در تغییر نظام

سیاسی نمی‌دید، بلکه پایه و اساس هر تغییر سیاسی و اجتماعی را در گسترش علم و دانش و زدودن جهل و جهالت جستجو می‌کرد. از دیدگاه فروغی جهل و استبداد لازم و ملزوم یکدیگرند. استبداد زائیده جهل و بی‌دانشی است. علم و دانش ضد استبداد است و پاد زهر آن. استبداد حقوق انسانی و آزادی را سلب می‌کند. از دیدگاه فروغی علاج تمام دردها و عقب ماندگی‌ها و بدبختی و مکننت عمومی، از بیاز رداشتن استبداد است. اما استبداد به آسانی از میان نمی‌رود و آزادی به بهولت به دست نمی‌آید. چاره کار در از میان بردن جهل عمومی و گسترش و رونق علم و دانش است. علم و دانش «چشم‌ها و گوش‌ها» را باز می‌کند و مایه و مقدمه بیداری ملت به شمار می‌رود و دشمن جهل و جهالت است. علم و دانش استبداد را از میان بر می‌دارد. پیام‌آور آزادی و شایسته سالاری است. علم چونان صدقی است که گوه‌ها را در میان آزادی را در میان خود جای داده است. از نگاه فروغی آزادی متفاوت از خود سرز است. قانون عامل و ابزار کنترل آزادی است. اگر رفیق استبداد هرج و مرج است، رفیق آزادی هم‌ساز است.

در نوشته دیگر «تجدد و ملیت و مناسب این دو معنی با یکدیگر» که تکمیل شده نطق او در سفارت ایران در پاریس در سال ۱۳۰۹ است، از تعادل میان تجدد و ملیت سخن می‌گوید. در روزگاری که برخی پذیرای تجدد و برخی مقابله یکسره با آن را توصیه می‌کردند، فروغی از نسبی بودن هر دو ضرورت اخذ تمدن جدید با حفظ موارث ملی و سنتی و تاریخی ایران با آید می‌کند. او در این رساله تلاش دارد نشان دهد که تجدد تقلیدی، فراموشی، استخفاف و فنا شدن در ذات دیگران را در پی دارد و از این رو با ملیت که عبارت از «بستگی به استقلال و اسم و رسم و اعتبار با تفرق قوم و ملت خود در میان اقوام دیگر» در تضاد و تناقض قرار می‌گیرد. او در این رساله نشان می‌دهد که تجدد خواهی می‌بایست با حفظ استقلال سیاسی و فرهنگی ایران همراه گردد. اندیشه‌های فروغی در شاگردان او مانند فخرالدین شادمان و مهدی بازرگان تأثیر به سزایی نهاد.

ابوالحسن فروغی در کنار اینکه استاد علوم سیاسی و تاریخ دان برجسته‌ای بود، ادیب صاحب‌نظری هم به شمار می‌رفت. دیباچه‌ی او در مجموعه اشعار خود در مثنوی شیدوش و ناهید در بحث از تجدد ادبی نشان می‌دهد که ادیبی سبک‌شناس هم بوده است. این مجموعه که با یاری و مساعدت دوست ارجمند علی اصغر چاهیان بروجنی فراهم آمده حاوی مقالات و نوشته‌های فروغی است به همراه افزوده‌ای در باب خاندان فروغی و میرزا ابوالحسن فروغی و اندیشه‌ها و در ناهیه‌ی او را بازتاب می‌دهد در مسائل مهم زمانه. نوشته‌هایی که امروز هم بسیار خواندنی هستند.

عباس قدیمی قیداری

تهران

تابستان ۱۳۹۵